حوزه صد ساله

گزارشی از تحولات حوزه علمیه قم از بازتأسیس تا پس از پیروزی انقلاب اسلامی

■ هفته‌نامه افق حوزه ■ دوشنبه ■ ۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۳ ■ ۲۰ شوال ۱۴۴۵ ■ شماره اول

ستاد کنگره بین‌المللی یکصدسالگی بازتأسیس حوزه علمیه قم، در راستای برگزاری این کنگره و غنای محتوایی آن، با همکاری معاونت پژوهش حوزه‌های علمیه، سلسله نشست‌هایی را در همین موضوع و ریزموضوعات مربوطه برگزار کرده است.

«تطور اندیشه مهدویت در سده اخیر حوزه علمیه قم»، «تطورات اندیشه اجتماعی حوزه علمیه قم در یکصد سال اخیر»، «بازشناسی روش علمای حوزه علمیه قم در مبارزه با بهائیت در یکصدسال اخیر»، «ابتکارات حوزه علمیه معاصر شیعه در عرصه اخلاق»، «تأثیر حوزه علمیه قم در گسترش رشته‌های دینی مراکز علمی دانشگاهی»، «واکاوی ترجمه‌های فارسی نهج‌البلاغه و نیز ترجمه متون دینی در سده معاصر حوزه علمیه قم»، «حدیث‌پژوهی در سده اخیر حوزه علمیه قم»، «مواجهه حکمای حوزه علمیه قم با فلسفه اخلاق در یکصد سال اخیر»، «گرایش‌های دانش سیاسی حوزه علمیه قم در سده اخیر»، «ابعاد و حجم آثار و تولیدات علمی اثرگذار حوزه علمیه قم در یکصد سال اخیر در زمینه تفسیر قرآن»، « شخصیت‌های برجسته حوزه علمیه قم در تفسیر و علوم قرآنی در سده اخیر» و « گسترش و بالندگی رویکرد اخلاق نقلی در بستر حوزه علمیه قم» از نشست‌هایی بودند که به همت دبیرخانه ستاد یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم و معاونت پژوهش حوزه‌های علمیه برگزار شدند.

همچنین در همین راستا، «هیئتی از حوزه علمیه برای برگزاری پیش‌نشست یکصدمین سالگرد بازتأسیس حوزه علمیه قم در اسلام‌آباد، به پاکستان سفر کرده و آن را برگزار کرد. نیز، شماره ۲۸ از فصل‌نامه جستارهای فقهی اصولی، شماره ۱۹۱ از فصل‌نامه حوزه و دو فصل‌نامه المنهج الفقهی، ویژه یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم، منتشر شدند.

هفته‌نامه افق حوزه گزارشی از این نشست‌ها را در سلسله ویژه‌نامه‌هایی با عنوان «حوزه صد ساله» منتشر می کند.

نشست بررسی شخصیت‌های برجسته تفسیر قرآن در سده اخیر حوزه علمیه قم

نشست «شخصیت‌های برجسته حوزه علمیه قم در تفسیر قرآن در سده اخیر؛ حضرات آیات؛ مکارم شیرازی و سبحانی» از سلسله نشست‌های یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین محمدهادی منصوری در نشست «شخصیت‌های برجسته حوزه علمیه قم در تفسیر قرآن در سده اخیر؛ حضرات آیات؛ مکارم شیرازی و سبحانی»، عنوان کرد: با نزول وحی، قرآن محل گفت‌وگوی دانشمندان و مفسران قرار گرفت و هریک تلاش نمودند که مقصود خدا را در آیات مشخص کنند.

وی با بیان اینکه بیشترین تلاش‌های تفسیری از قرن چهاردهم به بعد و پس از پیشرفت علوم در تمامی عرصه‌ها در میان دانشمندان مسلمان به‌ویژه مفسران قرآن دیده می‌شود، گفت: از جمله مفسران این قرن، آیت‌الله مکارم شیرازی هستند که تلاش کردند، با اهتمام به قرآن و کشف عمق معارف قرآنی، گام بلندی در عرصه تبیین معارف قرآنی بردارند.

این پژوهشگر حوزوی با اشاره به نقش و تأثیر حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در تحولات مربوط به مطالعات قرآن‌پژوهی و تفسیری در سده اخیر حوزه علمیه قم، بیان کرد: حیات علمی قرآنی آیت‌الله مکارم شیرازی ابعاد مختلفی دارد.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری، با اشاره به اینکه حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی بیش از صد اثر تألیف کرده است، افزود: ایشان با پیمودن مدارج عالی علمی، از جوانی به تدریس، تبلیغ و تألیف در معارف دینی پرداخته است.

وی با تأکید بر اینکه زندگی آیت‌الله مکارم شیرازی عجین با قرآن است، اضافه کرد: بخش اعظم حیات علمی ایشان را تبیین و تفسیر قرآن و طرح مسائل فقهی، اخلاقی و عقیدتی از منبع قرآن به خود اختصاص داده است و این نکته بسیار مهمی در زندگی یک مرجع تقلید است.

این پژوهشگر حوزوی ادامه داد: حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی به‌صورت فردی و گروهی به تألیف و تدوین کتاب‌های تفسیری ارزنده‌ای مثل تفسیر نمونه و تفسیر پیام قرآن (تفسیر موضوعی) پرداخته است. همچنین شاگردان بسیاری نیز در زمینه مباحث قرآنی تربیت کرده است که بسیاری از این شاگردان، آثار ماندگاری را در زمینه علوم قرآنی تولید کردند.

وی اضافه کرد: ترجمه تفسیر المیزان به زبان فارسی، بررسی رسم الخط عثمان‌طه، اخلاق در قرآن، پیغمبرشناسی از منظر قرآن که با عنوان قرآن و آخرین پیامبر است، از جمله آثار قرآنی آیت‌الله مکارم شیرازی است.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری، با اشاره به اینکه آسیب‌شناسی تفسیر، روش‌های تفسیری و تفسیر به‌رأی که یکی از ابعاد مهمی است که در تفسیر مطرح می‌شود، گفت: یکی از آثار آیت‌الله مکارم شیرازی، ناظر به بحث روش‌شناسی است که نسبت به روش‌های نادرست در تفسیر هشدار می‌دهند.

وی با اشاره به بیش از ۲۰ اثر اقتباسی از تألیفات قرآنی حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی، گفت: برگزیده تفسیر نمونه از جمله آثار اقتباسی از ایشان است که توانسته، خلأهایی را پر کند؛ از جمله آنها حج و حرمین شریفین در تفسیر نمونه، سلامت روح، نماز و عبادت در تفسیر نمونه، داستان‌های تفسیر نمونه برای جوانان، زن در تفسیر نمونه و... است.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری، با اشاره به سخنرانی‌های قرآنی حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی، اظهار کرد: در سخنرانی‌های آیت‌الله مکارم شیرازی، محوریت قرآن کاملاً مشهود است و در این زمینه، آثاری مانند سخنرانی ماه مبارک رمضان تولید شده است. همچنین در سال ۱۳۷۹ نیز که رهبر معظم انقلاب، شعار سال را «امیرالمؤمنین علیه‌السلام» نام‌گذاری کردند، بحث تفسیری را شروع کردند که نتیجه آن، «آیات ولایت در قرآن» شد. سوگندهای قرآنی نیز از دیگر آثار ایشان در زمینه سخنرانی‌های قرآنی در ماه رمضان است.

وی با بیان اینکه تفسیر ترتیبی در بین مفسران به دو روش تفسیر ترتیبی بر اساس مصحف و تفسیر ترتیبی بر اساس نزول تقسیم می‌شود، تصریح کرد: تفسیر ترتیبی آیت‌الله مکارم شیرازی اساس ترتیب مصحف هست؛ یعنی همان قرآنی است که در دست همه مسلمانان بوده و مورد پذیرش آنان هست.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری ادامه داد: از دیگر تمایزات آیت‌الله مکارم شیرازی این است که اقدام به تفسیر قرآن به دو روش تفسیر ترتیبی و موضوعی کرده است که نشان‌دهنده احاطه علمی و تفسیری و دغدغه‌مندی ایشان است.

وی گفت: تفسیر ترتیبی شاید نتوانند همه خلأها را پر کند؛ اما با تفسیر موضوعی می‌توان، هم از درون قرآن موضوعات قابل بررسی را استخراج کرد و هم می‌توان بر اساس داده‌های بیرونی، یک بحث اجتماعی یا بحث سیاسی روز را بر اساس داده‌های قرآنی تحلیل کرد.

• ویژگی‌های تفسیر نمونه

ویژگی اول: انسجام ساختاری قرآن

وی در رابطه با مباحث مطرح‌شده درباره انسجام ساختاری قرآن، گفت: دو دیدگاه در رابطه با اینکه «آیا سوره‌های قرآن، نظام ساختاری دارد یا ندارد؟» وجود دارد؛ دیدگاه اول بیان می‌کند: قرآن بی‌نظم است و آن نظمی را که بشر توقع دارد، نباید از کلام خواست.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری، با بیان اینکه دسته دوم به سه دسته تفریطی، افراطی و معتدل تقسیم می‌شوند، افزود: عده‌ای انسجام ساختاری را قبول دارند؛ ولی آن را قلیل می‌دانند و بیان می‌کنند که آیات همجوارند یا آیات هم‌نزولند و فقط با یکدیگر ارتباط دارند. گروه دیگر بیان می‌کند که سوره یک محور و یک غرض بیشتر ندارد. برخی از افراد دیدگاه معتدل دارند که از جمله این افراد آیت‌الله مکارم شیرازی است.

وی ادامه داد: آیت‌الله مکارم شیرازی در تفسیر نمونه، مثلاً سوره‌ای که بیش از صد آیه دارد، در چند محور خلاصه می‌کند که این کار بسیار دشوار است و نیاز به تشخیص خوب و شناخت و ارتباط‌گیری بین آیات دارد.

ویژگی دوم: تربیت و هدایت

این پژوهشگر حوزه علمیه با بیان اینکه هدف قرآن، تربیت انسان‌ها و سوق دادن آنها به سعادت است، گفت: از ویژگی‌های آثار تفسیری آیت‌الله مکارم شیرازی، توجه به بحث هدایتی و تربیتی است.

ویژگی سوم: تفسیری روزآمد با گرایش اجتماعی

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری، روز آمد بودن را از دیگر ویژگی‌های تفسیر نمونه دانست و گفت: تفسیر نمونه، یکی از تفاسیری است که با گرایش اجتماعی نوشته شده است و سعی شده است، به مباحث روز مانند حقوق بشر، حکومت، نظامات سیاسی، نظامات اجتماعی و... پرداخته شود.

ویژگی چهارم: زبانی روان و دل‌نشین

وی ادامه داد: یکی دیگر از ویژگی‌های تفسیر نمونه، زبان نوشتاری آن است که روان و دل‌نشین است و مخاطب بسیار فراوانی که دارد و مباحث ثقیل علمی را به‌صورت روان بیان کرده است.

ویژگی پنجم: توجه به مباحث علمی معتبر

این پژوهشگر حوزوی افزود: تفسیر معتبر از آیات علمی از دیگر ویژگی‌های این تفسیر است که بسیار دقیق و عالمانه و با ارائه معیارهای علمی و تکیه بر علوم قطعی نه فرضیه بیان شده است.

ویژگی ششم: احیای روش مفسران شیعه

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری بیان کرد: یکی دیگر از ویژگی‌های تفسیر ایشان این است که روش مفسران شیعه را احیا کردند.

وی با بیان اینکه حضرت آیت‌الله سبحانی نیز از جمله شخصیت‌های سده اخیر حوزه علمیه است که در زمینه تفسیر قرآن اقدامات ماندگاری انجام دادند، حیات علمی ایشان را به مباحث فقه و اصول منحصر ندانست و افزود: ایشان در مباحث فلسفی و تفسیری هم ورود کرده است و آثار بسیار خوبی دارد و شاگرد آیت‌الله علامه طباطبایی رحمه‌الله بوده و در جلسات خصوصی ایشان شرکت می‌کرده است.

وی با بیان اینکه شخصیت آیت‌الله مکارم شیرازی و آیت‌الله سبحانی متأثر از مفسران و صاحب‌نظران بزرگی در عرصه تفسیر مانند علامه طباطبایی و امام راحل رحمهما‌الله است، افزود: آیت‌الله سبحانی آثار متعددی در عرصه‌های مختلف دارد که یکی از آنها، تفسیر منشور جاوید (تفسیر موضوعی) است.

این پژوهشگر حوزوی گفت: آیت‌الله سبحانی ۱۵ تک‌نگاری در زمینه تفسیر ترتیبی دارند که از جمله آنها، تفسیر سوره لقمان با عنوان مربی نمونه و تفسیر سوره رعد با عنوان قرآن و اسرار آفرینش، سوره تبوک با عنوان در سرزمین تبوک، سوره منافقون با عنوان دوست‌نماها و سوره فرقان با عنوان سیمای انسان کامل در قرآن است.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری بیان کرد: یکی از مهم‌ترین روش‌های تفسیری روش عقلی است که بر اساس عقل برهانی تفسیر می‌شود که در اثبات، از آیات و روایات استفاده نمی‌شود؛ بلکه فقط از برهان عقلی استفاده می‌شود و این روش، در آثار آیت‌الله سبحانی جلوه‌گر است و ایشان تفسیر سوره حدید را با عنوان قرآن و معارف عقلی با این روش تفسیر کرده است.

وی با اشاره به اینکه آیت‌الله سبحانی در زمینه تألیف آثار به زبان عربی، اهتمام دارند، اظهار کرد: مفاهیم‌القرآن (تفسیر موضوعی در ده جلد)، توحید و شرک فی القرآن‌الکریم، الامثال فی القرآن‌الکریم، تفسیر سورالمسحبات از جمله آنها است.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری، با اشاره به اینکه ایشان حدود ۷۰ جلد کتاب اعم از تفسیر موضوعی، ترتیبی و تک‌نگاری قرآنی دارند، اضافه کرد: اولویت دادن به موضوع، از جمله ویژگی‌های تفسیر منشور جاوید است.

وی بیان کرد: ایشان در مقدمه کتاب مفاهیم‌القرآن، روش تفسیری خود را یک روش تفسیر بدیع نامیدند و نوشتند که تاکنون چنین تفسیری در میان مفسران وجود نداشته است و در مقدمه منشور جاوید هم، روش تفسیری خود را انقلابی در جهان تفسیر و ظهور چهره‌ای تازه از تفسیر عنوان کردند؛ البته در همین مقدمه علامه مجلسی رحمه‌الله را نخستین فردی می‌دانند که این روش را به کار برده است؛ اما بعد از وی، دیگر از این روش استفاده نشده است و آیت‌الله سبحانی را می‌توان جز اساتیدی نامید که احیاگر آن بودند.

این پژوهشگر حوزوی با اشاره به رویکرد و روش کلامی آیت‌الله سبحانی در تفسیر، عنوان کرد: نظم موضوعی و نظم ترتیبی آیات، از ویژگی‌های تفسیر منشور جاوید است، همچنین پرداختن به شبهات کلامی، عقلی و فلسفی، از دیگر ویژگی‌های تفسیر ایشان است.

حجت‌الاسلام والمسلمین منصوری ادامه داد: ایشان اهتمام ویژه‌ای به تفسیر قرآن به قرآن دارند؛ البته این بدان معنا نیست که روایات دیده نشده است و تفسیر عقلی نباشد. از دیگر ویژگی‌های تفسیری ایشان، یکی پرداختن به اسرائیلیات و مبارزه با آن در مباحث روایات است.

وی یادآور شد: «منیة الطالبین فی تفسیر القرآن المبین»، یکی از آثار تفسیری برجسته آیت‌الله سبحانی است که با قلمی روان و فاخر تألیف شده است که از افتخارات حوزه‌های علمیه در سده اخیر و یکی از کارهای بسیار خوب و ماندگار در عرصه تفسیر ترتیبی است.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمد امینی تهرانی بررسی کرد

خدمات حوزه علمیه قم به ساحت قرآن کریم در سده اخیر

به‌گفته عضو هیئت علمی جامعة‌المصطفی ﷺ یک زمانی شبهاتی مطرح می‌شد که در حوزه علمیه، فقط فقه و اصول خوانده می‌شود و قرآن مظلوم است؛ اما شاهدیم که در سده اخیر، علما، فقیهان بزرگ و حتی مراجع بزرگ، به سمت تفسیر قرآن و تألیفات قرآنی رفته‌اند و آثار بسیار ماندگاری را از خودشان به جا گذاشته‌اند.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین محمد امینی تهرانی در نشست «ابعاد و حجم آثار و تولیدات علمی اثرگذار حوزه علمیه قم در زمینه تفسیر ترتیبی و موضوعی قرآن در سده اخیر»، عنوان کرد: در سده اخیر حوزه، آثار متنوعی تولید شده است که در اینجا به دو بحث تفسیر ترتیبی و تفسیر موضوعی پرداخته می‌شود.

وی در تعریف تفسیر ترتیبی گفت: تفسیر ترتیبی بر اساس ترتیب مصحف قرآن است؛ یعنی با سوره حمد شروع و با سوره ناس تمام می‌شود. معنای دیگر ترتیبی نیز یعنی به‌ترتیب آیات یک سوره است؛ یعنی مفسر از اول تا آخر یک سوره را تفسیر کند. در این نوع هرچند کل قرآن نیست؛ اما به‌ترتیب آیاتی است که در مصحف وجود دارد.

عضو هیئت علمی جامعة‌المصطفی ﷺ اضافه کرد: تفسیر موضوعی بر اساس یک موضوع خاص است؛ یعنی نظر قرآن درباره یک موضوع بیان می‌شود؛ مثلاً قرآن کریم درباره مسئله نفاق چه بحثی را مطرح کرده و دیدگاه قرآن درباره علت نفاق و شاخه‌های نفاق چیست یا درباره تربیت و نظام خانواده قرآن چه نظری را بیان کرده است.

وی ادامه داد: تفسیر موضوعی به‌لحاظ اینکه پاسخ به شبهات می‌دهد و یک موضوع را خوب تبیین می‌کند، برای جوان‌ها و کسانی که مشتاق هستند و سؤال‌ها و شبهات زیادی در ذهنشان راجع به یک موضوع هست، می‌تواند مؤثرتر باشد.

حجت‌الاسلام والمسلمین امینی تهرانی افزود: حوزه علمیه قم در صدسال اخیر، آثار قرآنی بسیار زیادی را تولید کرده و بعد از انقلاب اسلامی، رشد ویژه‌ای داشته است و گستره آثار قرآنی حوزه علمیه قم، بسیار زیاد شده است.

• آثار ماندگار قرآنی فقیهان بزرگ

وی ادامه داد: یک زمانی شبهاتی مطرح می‌شد که در حوزه علمیه فقط فقه و اصول خوانده می‌شود و قرآن مظلوم است؛ اما شاهدیم که در سده اخیر، علما و فقیهان بزرگ و حتی مراجع بزرگ به سمت تفسیر قرآن و تألیفات قرآنی رفته‌اند و آثار بسیار ماندگاری را از خودشان به جا گذاشتند.

عضو هیئت علمی جامعة المصطفی ﷺ بیان کرد: بسیاری از این افراد محصل حوزه علمیه قم بودند که بعد از تحصیل به‌حسب ضرورت، از حوزه علمیه قم به جای دیگری هجرت کردند؛ اما در حوزه علمیه قم پرورش پیدا کردند.

• خدمات حوزه علمیه قم به ساحت قرآن کریم

وی یادآور شد: خدماتی که حوزه علمیه قم به ساحت قرآن کریم، در چند عرصه نگارش تفاسیر، ساختاربندی و نظام‌مندی دانش تفسیر تقسیم می‌شود.

حجت‌الاسلام والمسلمین امینی تهرانی اظهار کرد: تفسیر در کنار دیگر علوم حوزوی یک علم است و فراگیری این علم، ضوابط خاص خودش را دارد و زمانی مفسران، تفسیر می‌نوشتند؛ اما برای علاقه‌مندان به تفسیر، نظام دانش تفسیر را معرفی نمی‌کردند که مثلاً تعریف این دانش چیست، چه مسائلی را دارد، چه مقدماتی را باید فرا بگیرید، برای رشد در این دانش چه مبانی وجود دارد و...

وی بیان کرد: حوزه علمیه قم در زمینه نظام‌مندی دانش، تلاش فراوانی کرده و نسبت به حوزه علمیه اهل سنت، بسیار پیشتاز بوده است؛ یعنی یک زمانی گفته می‌شد که اهل سنت بیشتر از شیعه به مباحث قرآنی می‌پردازد و تعداد تفاسیرشان بیشتر است؛ اما در زمان ما، این پیشتازی از آنِ حوزه علمیه قم و تشیع است و به‌لحاظ عمق و گستردگی رشد فوق‌العاده‌ای داشته است.

• ساختارمندی

این پژوهشگر حوزوی گفت: آیت‌الله معرفت در چندین اثر ارزشمند مثل التمهید، ساختاری را از دانش تفسیر ارائه داده است و مسائل، مبادی، مبانی تفسیر، گرایش‌ها و روش‌ها را مشخص کرده است و شاگردان ایشان نیز، در حوزه علمیه قم به تبع ایشان آثار زیادی را در عرصه روش‌ها، گرایش‌ها، مبانی تفسیر، قواعد تفسیر و روش تحقیق در دانش تفسیر به نگارش درآوردند.

وی اضافه کرد: کتابی پنج‌جلدی به‌نام منطق تفسیر قرآن از حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی رضایی اصفهانی داریم که مبادی و مبانی تفسیر، قواعد، برخی روش‌های مفسران، روش تحقیق در دانش تفسیر، مباحث جدیدی که یک مفسر باید به آن توجه کند، فعالیت‌هایی که غربی‌ها، معاندین یا غیرمعاندین درباره قرآن مطرح کردند و علوم انسانی و علوم طبیعی در قرآن و رابطه قرآن و علوم تجربی را مطرح کرده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین امینی تهرانی عنوان کرد: بسیاری از آثار تولیدشده در حوزه علمیه قم، به زبان‌های اردو، عربی، انگلیسی و... ترجمه شده است و در بسیاری از دانشگاه‌ها تدریس می‌کنند.

• رواج جلسات تفسیری در حوزه علمیه قم

وی با بیان اینکه در سده اخیر، جلسات متعدد تفسیری در حوزه علمیه رواج پیدا کرده است، تصریح کرد: در صدسال اخیر جلسات تفسیر در حوزه علمیه برای عموم مردم رشد پیدا کرده است و عموم مردم نیز از آن استقبال می‌کنند.

عضو هیئت علمی جامعة المصطفی ﷺ با اشاره به اینکه یکی از برکات حوزه‌های علمیه به‌ویژه حوزه علمیه قم، این است که تفسیر را در بین مردم نشر و گسترش داد، ادامه داد: جلسات تفسیری حجت‌الاسلام والمسلمین قرائتی نیز که سال‌ها از صدا و سیما پخش می‌شد، از جمله این جلسات است که مورد استقبال عموم مردم قرار گرفته است. تفسیر نور ایشان نیز برای عموم مردم مفید است و هر کسی با هر سطح علمی، می‌تواند از آن استفاده کند.

• راه‌اندازی مؤسسات تفسیری

وی اضافه کرد: یکی دیگر از اقداماتی که در این صدسال انجام شد، ایجاد مؤسسات مخصوص آموزش و یادگیری قرآن بوده است که از جمله آنها، مؤسسه اسرا آیت‌الله جوادی آملی است. مجتمع قرآن و حدیث جامعة المصطفی نیز در واقع دانشگاه بزرگی است که دانش‌پژوهان بیش از ۵۰ کشور دنیا در آنجا به فراگیری علوم قرآنی مشغول هستند و قرآن را از دیدگاه شیعه و اهل سنت فرا می‌گیرند.

پژوهشگر حوزوی اضافه کرد: آیت‌الله مکارم شیرازی نیز، مدرسه تفسیری امام حسین علیه‌السلام را دارند که از باسابقه‌ترین مدارس قرآنی قم است و طلاب بسیار زیادی از آنجا فارغ‌التحصیل شدند و برخی از آنها از اساتید تفسیر شدند.

وی با تأکید بر نقش شبکه قرآن گفت: شبکه‌های قرآنی سیما در بحث تفسیری مستقیم یا غیرمستقیم، بخش عمده‌ای از معارف تفسیر را به جامعه تزریق می‌کنند که این از خدمات بزرگ حوزه علمیه قم است.

عضو هیئت علمی جامعة المصطفی ﷺ گفت: فعالیت‌های تحقیقاتی قرآنی در دفتر تبلیغات اسلامی، دانشگاه قرآن و حدیث که آیت‌الله ری‌شهری رحمه‌الله آن را تأسیس کردند و مجلات قرآنی متعدد مورد تأیید وزارت علوم، مجلات بین‌المللی از دیگر خدمات حوزه علمیه قم است. ثمره مؤسسات، دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی رشدپایان نامه‌های ارشد و رساله‌های دکتری در زمینه قرآنی است.

وی گفت: در حوزه علمیه قم، در طول این صدسال تفاسیر متعددی نوشته است و که مهم‌ترین آن به اذعان اهل تشیع و حتی اهل سنت تفسیر المیزان علامه طباطبایی است که در بستر حوزه علمیه قم نگارش پیدا کرده است. تفسیر نمونه اثر آیت‌الله مکارم شیرازی، یک تفسیر اجتماعی و مفید برای علاقه‌مندان به تفسیر است. تفسیر تسنیم که ماحصل بیش از ۴۰ سال فعالیت قرآنی آیت‌الله جوادی آملی است نیز، از دیگر تفاسیر قوی است.

وی ادامه داد: تفسیر نور اثر استاد قرائتی، تفسیر مهر اثر حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی رضایی، تفسیر الأثری الجامع آیت‌الله معرفت که در شش جلد به نگارش درآمد و شاگرد ایشان یعنی حجت‌الاسلام والمسلمین رستم‌نژاد بر اساس روش استادش در حال تکمیل آن هستند، از دیگر تفاسیر حوزه علمیه قم در صدسال اخیر است.

حجت‌الاسلام والمسلمین امینی تهرانی افزود: در کنار این تفاسیر نیز، تفاسیری وجود دارد که کامل نشدند؛ ولی نشان می‌دهد که آن عالم بزرگ علاقه‌مند به حوزه تفسیر بوده است. درس‌های تفسیری حضرت امام رحمه‌الله که در ابتدای انقلاب از تلویزیون پخش می‌شد و تفسیر القرآن الکریم از شهید آیت‌الله حاج‌آقا مصطفی خمینی رحمه‌الله از جمله این تفاسیر بوده است که با توجه به اشراف علمی ایشان در موضوعات مختلف، اگر به سرانجام می‌رسید، شاید یکی از بی‌نظیرترین تفاسیر جهان اسلام می‌شد.

• تفاسیر موضوعی

وی در رابطه با تفاسیر موضوعی گفت: تفسیر منشور جاوید حضرت آیت‌الله سبحانی، تفسیر موضوعی آیت‌الله مکارم شیرازی، تفسیر موضوعی مرحوم آیت‌الله مصباح یزدی، تفسیر الفرقان اثر آیت‌الله صادقی تهرانی و... از جمله تفاسیر موضوعی حوزه علمیه قم است.

عضو هیئت علمی جامعة المصطفی ﷺ عنوان کرد: تفسیر تطبیقی از استاد فتح‌الله نجارزادگان، از جمله افتخارات دیگر حوزه علمیه قم است که در این زمینه آثار ارزشمندی را به چاپ رساند و این کار را نظام‌مند کرد.

• تفاسیر موضوعی میان‌رشته‌ای

وی ادامه داد: تفاسیر موضوع میان‌رشته‌ای، از دیگر اقدامات حوزه علمیه قم است. در این نوع تفاسیر بررسی می‌شد که در علوم امروز مانند علوم تجربی، طبیعی و انسانی مباحثی هست که در قرآن مطرح شده باشد و رابطه و سازگاری قرآن با آن چگونه است. اینها هم کارهای جدیدی است که چندین سال است که در حوزه علمیه قم می‌شود و نظریه‌های جالب و دقیقی در حوزه تفسیر میان‌رشته‌ای وجود دارد و حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی رضایی اصفهانی، کرسی نظریه‌پردازی دارد.

این پژوهشگر حوزوی افزود: نظریات نجومی قرآن، نظریات اقتصادی قرآن، نظریات مدیریتی قرآن، نظریات طبی قرآن و... به‌صورت منظم و آکادمیک در رشته‌های ارشد و دکتری ارائه می‌شود که از کارهای جدید و افتخارات حوزه علمیه قم است.

• آیات‌الاحکام

وی اضافه کرد: یکی دیگر از فعالیت‌هایی که رشد خوبی داشته است، بحث آیات‌الاحکام است. افراد متعددی در حوزه علمیه قم، کتاب‌های فقه‌القرآن و آیات‌الاحکام نوشتند که این بحث هم، رشد زیادی پیدا کرده است. استاد فاکر میبدی در زمینه فقه‌القرآن، قرآن و فقه و تفسیر فقهی قرآن کار زیادی کرده است.

• دائرة‌المعارف‌نویسی

عضو هیئت علمی جامعة المصطفی ﷺ افزود: دایرة المعارف‌نویسی برای بحث تفسیر قرآن، از دیگر کارهای بزرگی است که انجام شده است. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، پژوهشگاه قرآن دفتر تبلیغات و برخی از مؤسسات دیگر دایرةالمعارف نویسی درباره قرآن را آغاز کردند.

وی یادآور شد: در طول صدسال گذشته، کارها هم به‌لحاظ عمقی و هم تعدد و گستره، رشد پیدا کرده است و ما شاهدیم که طلاب بسیار زیادی، امروز در کنار مطالعات فقهی و اصولی در رشته‌های قرآنی در حوزه علمیه قم و در دانشگاه‌ها فعالیت می‌کنند.

پژوهشگر حوزوی بیان کرد: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم نیز، در کنار درس‌های حوزوی، درس‌های قرآنی را قرار داده است و اکنون جزء درس‌های اصلی و مهم حوزه علمیه است و طلاب در طول تحصیل، با زمینه‌های مختلف قرآن و علوم قرآنی آشنا می‌شوند.

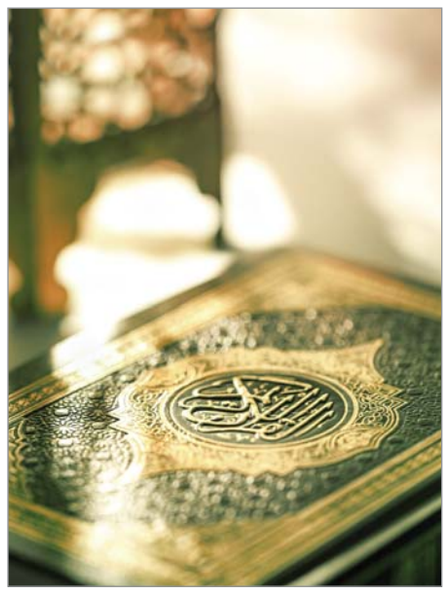

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله بررسی کرد

مسیر رو به رشد علوم قرآنی در صدسال اخیر حوزه علمیه قم

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله، از رشد روزافزون فعالیت‌های قرآنی در حوزه علمیه قم، در صدسال اخیر خبر داد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام ابوذر تشکری‌صالح در نشست علمی «شخصیت‌های برجسته حوزه علمیه قم در تفسیر و علوم قرآنی در سده اخیر»، گفت: هر گروه و جامعه‌ای، باید از عملکرد خود ارزیابی داشته باشد و آن را برای آینده دست‌مایه قرار دهد. اندیشمندان و محققان، تلاش‌ها و راه‌های رفته و نقص‌های حوزه علوم مختلف را در همایش صدسالگی احیای حوزه علمیه قم بررسی می‌کنند.

وی افزود: صدسال اخیر حوزه را می‌توانیم، به چهار ربع قرن تفکیک کنیم. بخش اول از سال ۱۳۰۲ شمسی تا ۲۵ سال اول است که دوره پایه‌گذاری حوزه‌های علمیه بود و مرحله‌ای بود که علمای بزرگ به‌تبع هجرت مرحوم حاج شیخ عبدالکریم رحمه‌الله به قم، در این حوزه تجمیع شدند. در این سال‌ها یک دوره رکودی را در این عرصه شاهد هستیم.

حجت‌الاسلام تشکری صالح بیان کرد: از آغاز ربع قرن دوم، شاهد یک تحول جدی در این عرصه هستیم. این مقطع با ورود علامه طباطبایی رحمه‌الله به حوزه علمیه قم همراه بود. ایشان با ورود خود درس تفسیر قرآن را در حوزه علمیه قم بنا نهادند و در کنار آن، بحث فلسفه را نیز پیش بردند.

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله گفت: این کلاس تفسیر یک اقدام بسیار بزرگ و تحول‌آفرین در یک سده اخیر بود. کلاس تفسیر مرحوم علامه با توجه به اینکه در آن زمان این کلاس‌ها و درس تفسیر جایگاه چندانی در حوزه نداشت، یک حرکت بزرگ محسوب می‌شود. ایشان مباحث تفسیری را با قدرت آغاز کردند و به‌دلیل اینکه فعالان فقه و اصول به ایشان گفتند که چرا با وجود مباحث فقه و اصول، به تفسیر روی آورده است، فشار بالا گرفت و درس تفسیر ایشان تعطیل شد؛ ولی ایشان در حین برگزاری کلاس، نگارش المیزان را نیز آغاز کرد.

وی تصریح کرد: زمانی که این تفسیر نوشته شد، اثر بزرگی در عالم اسلام داشت. این تفسیر، تفسیری نو در علوم و قالب‌های مختلف بود. نوع شاگردپروری ایشان نیز، موجب شکوفایی بحث تفسیر در حوزه شد.

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله اظهار کرد: از ابتدای ربع قرن دوم، این سد شکسته شد و کلاس‌های تفسیر مختلفی در مدارس حوزوی آغاز شد. از طرفی شکل درس‌های ایشان بازتاب گسترده‌ای در مراکز اسلامی شیعی و حتی غیر شیعی داشت. این تحول باعث شد که پس از آن، رویکرد حضور طلاب در عرصه تفسیر گسترده شد.

وی افزود: پس از آن، شاهد روند انقلاب اسلامی و بازتاب‌های جهان اسلام هستیم که این مسائل نیز، نقش مهمی در رشد تفسیری ما بود. در این دوره مکاتب ضد اسلامی و ضد توحیدی در جهان غرب پا گرفته بود و علما نیز، احساس تکلیف کردند و تلاش گسترده‌ای برای پاسخگویی به این مباحث داشتند و از جمله باعث شد که تفاسیر مختلفی نیز، در این زمینه نوشته شود.

حجت‌الاسلام تشکری‌صالح بیان کرد: بزرگانی چون امام راحل، آیت‌الله طالقانی، شهید مصطفی خمینی، آیت‌الله مصباح یزدی رحمه‌الله، آیت‌الله مکارم و... در این دوره تلاش‌های تفسیری گسترده‌ای در این حوزه داشتند.

وی ادامه داد: در این دوره، یعنی ربع قرن دوم نگاه قرآنی و اصالت‌های دینی در مراکز اسلامی در جهان اسلام نیز، با محوریت تفسیر قرآن شکل گرفت و این رویکرد در حوزه ما نیز تأثیرات خود را گذاشت.

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله تصریح کرد: در ربع قرن سوم که در آستانه انقلاب بود، شاهد اقتضائات خاصی هستیم. با شکل‌گیری حکومت اسلامی در ایران و ایجاد فضای آزاد و گرایش به سمت دین و حوزه‌های دینی و...، شاهد پررنگ شدن فعالیت‌های قرآنی و عمق یافتن آن هستیم.

وی اظهار کرد: در این دوره، بزرگانی چون شهید مطهری و مرحوم علامه و آیت‌الله مکارم شیرازی، آیت‌الله معرفت و... تلاش گسترده‌ای برای توسعه فعالیت‌های علمی داشتند. از طرف دیگر بسیاری از رجال حوزه علمیه نجف، از سوی صدام بعثی اخراج شدند و به ایران آمدند و بر سرعت رشد علمی این عرصه افزودند.

وی افزود: یکی از تلاش‌هایی که در این عرصه انجام شد، ورود تفسیر به حیطه درسی در حوزه‌های علمیه بود. در گذشته فعالیت تفیسری بر اساس علاقه شخصی بود؛ ولی این دروس در نهاد آموزشی حوزه پررنگ نبود. همچنین تفسیر وارد زندگی مردم شد و مباحث حاکمیتی‌ای مطرح می‌شد که تا پیش از آن عنوان نمی‌شد. همین امر باعث شد که آثار علمی جدیدی ایجاد شود و شخصیت‌هایی چون حجت‌الاسلام والمسلمین قرائتی و سایر اساتید دیگر، در جهت توسعه ترویج تفسیر قرآن، تلاش شبانه‌روزی کردند.

حجت‌الاسلام تشکری‌صالح بیان کرد: ربع چهارم یعنی از سال ۱۳۷۷ تا ۱۴۰۲ شکل دیگری در توسعه فعالیت‌های تفسیری به خود گرفت. در این دوره، تفاسیر گسترده‌ای با ابعاد مختلف از جمله تفاسیر هنری، ادبی، فقهی، علمی، فلسفی، جوانان، کودکان و... تولید شد.

وی گفت: در این مرحله، شاهد رشد فناوری و پیشرفت‌های تکنولوژی بودیم که همین امر نیز، باعث شد که محصولات و زمینه‌های جدیدی برای پژوهش قرآنی شکل بگیرد. ایجاد مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور نیز، در این زمینه یک موهبت بزرگ بود و امروز نیز، با پیدایش هوش مصنوعی می‌توانیم، زمینه‌های جدیدی را در عرصه پژوهش‌های تفسیری فعال کنیم.

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله تصریح کرد: امروز با وفور امکانات شاهد هستیم که سطح فعالیت‌ها چندان بیشتر از دوره‌های دوم و سوم نیست. اگر بخواهیم تصور کنیم که آن شخصیت‌های بزرگ با این امکانات مواجه بودند، به‌احتمال زیاد، شاهد فعالیت‌های چندبرابری به نسبت امروز هستیم.

وی اظهار کرد: در این روزگار شاهد شکل‌گیری مؤسسات علمی و پژوهشی قرآنی هستیم؛ ولی باید مواظب باشیم که در این عرصه موازی‌کاری نشود؛ زیرا امروز شاهد این امر هستیم. همچنین متأسفانه شاهد تولید برخی آثار ضعیف هستیم که چندان قوی نیست. از جمله مسئله پایان‌نامه‌ها که باید روی آن کار بیشتری انجام شود.

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله افزود: تقویت روحیه همگرایی و فعالیت‌های جمعی در عرصه تفسیر و علوم قرآنی و تعمیق‌بخشی به فعالیت‌های علمی از نکاتی است که در این عرصه باید رعایت شود.

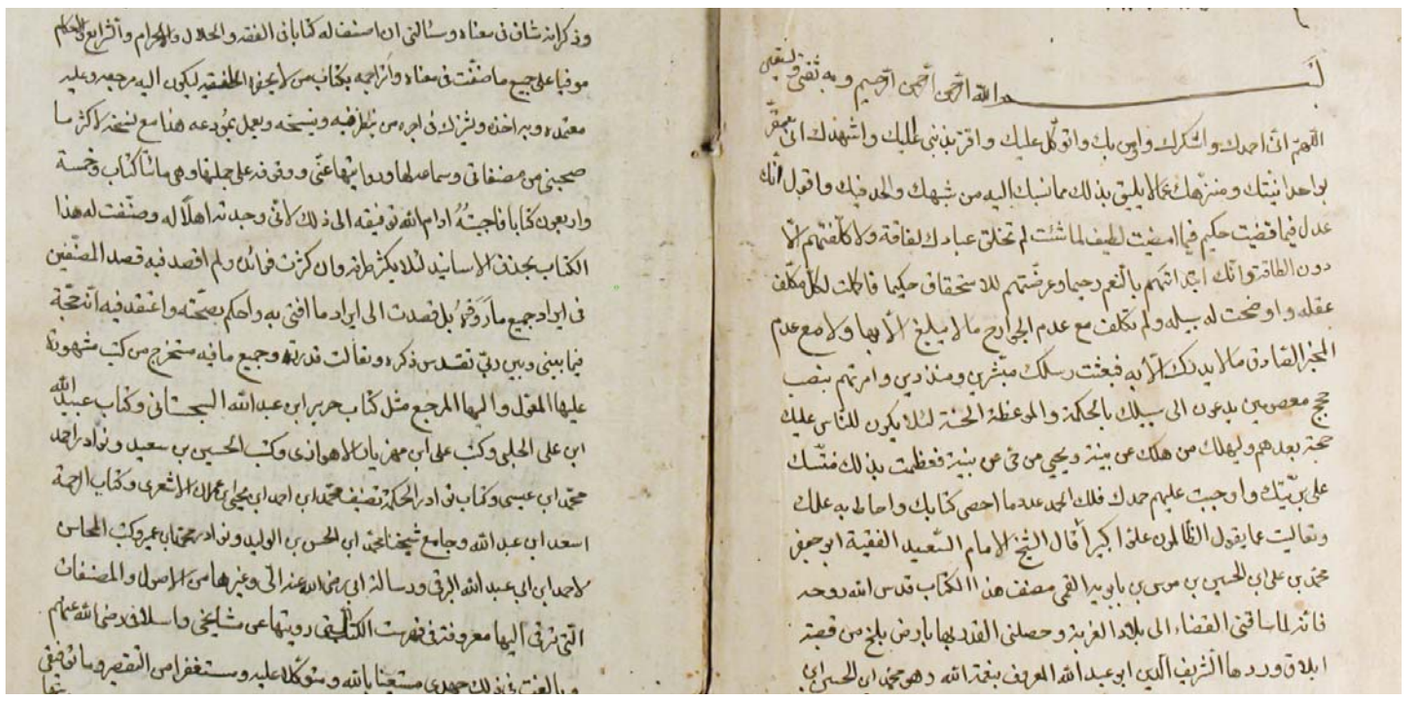

در نشست بررسی حدیث‌پژوهی در سده اخیر حوزه علمیه قم عنوان شد

رشد و توسعه علوم حدیث در ۱۰۰ سال اخیر با گذشته قابل مقایسه نیست

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی تصریح کرد: بازتأسیس حوزه علمیه قم در علوم و رشته‌های متعددی مانند تاریخ، سیره، اخلاق و... اثر داشته و باعث رشد و تعالی آنها در صدسال اخیر شده است؛ اما در میان آنها، علوم حدیث بیشترین تحول را داشته؛ به‌گونه‌ای که با صدسال اخیر قابل مقایسه نیست.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین سیدکاظم طباطبایی در نشست «حدیث‌پژوهی در یکصدسال اخیر حوزه علمیه قم»، عنوان کرد: بازتأسیس حوزه علمیه قم در سال ۱۳۰۱ که به‌همت آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری صورت گرفت، نقطه عطف و شایسته‌ای در تاریخ حدیث و معارف شیعه است.

وی با تأکید بر نقش حوزه علمیه قم در شکل‌گیری انقلاب اسلامی گفت: بازتأسیس حوزه علمیه قم، در علوم و رشته‌های متعددی مانند تاریخ، سیره، اخلاق و.. اثر داشته و باعث رشد و تعالی آنها در صدسال اخیر شده است؛ اما در میان آنها، علوم حدیث بیشترین تحول را داشته؛ به‌گونه‌ای که با صدسال اخیر قابل مقایسه نیست.

این پژوهشگر حدیث اظهار کرد: بعد از انقلاب اسلامی، حدیث‌پژوهی و انتقال معارف، هم در داخل ایران برای فارسی‌زبانان و هم فراتر از جغرافیای ایران برای دیگر زبانان، تغییر و تحول بسیار گوناگونی داشته است.

• آموزش دانش حدیث

وی با اشاره به تحول دانش حدیث در زمینه‌های مختلف، تصریح کرد: قبل از تأسیس حوزه علمیه قم، آموزش حدیث به‌صورت سنتی جریان داشته است؛ اما بعد از تأسیس، این آموزش شکل تازه‌ای به خود گرفت. در این زمینه آیت‌الله بروجردی رحمه‌الله، یکی از مهمترین افرادی هستند که هم از لحاظ تخصص و تبحر و هم احساسی که به احیای آثار گذشتگان داشتند، کارهای بسیار شایسته‌ای انجام دادند.

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی، با بیان اینکه آموزش همگانی حدیث، مرهون انقلاب اسلامی است، ادامه داد: بعد از انقلاب اسلامی آموزش‌های عمومی و فراگیر را شاهد هستیم و حدیث فقط در محیط حوزه و برای طلاب جریان نداشت؛ بلکه به بیرون هم تسری پیدا کرد.

وی اضافه کرد: البته در این امر تأثیر رسانه‌ها و نویسندگان صاحب قلم را نمی‌توان انکار کرد؛ اما فضای انقلاب و دفاع مقدس که وجود داشت، احساس نیاز به معارف را بیشتر کرد. تأسیس مؤسسات حدیثی، پژوهشکده‌های حدیثی و دانشگاه قرآن حدیث نیز در این امر مؤثر بود.

این پژوهشگر حدیث اضافه کرد: قبل از انقلاب اسلامی، درس‌های حوزه علمیه در فقه و اصول و گاهی علوم عقلی و تفسیر خلاصه می‌شد؛ اگرچه رویکردهای خاص مثل رویکرد علامه طباطبایی در آموزش‌های حدیثی به‌صورت خصوصی وجود داشت؛ اما این رویکرد به‌صورت فراگیر نبود؛ اما بعد از انقلاب اسلامی، کلاس‌های حدیث‌خوانی و حدیث‌پژوهی به‌صورت فراوان برگزار شد.

• تشدید نگارش‌های حدیثی بعد از آموزش دانش حدیث

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی عنوان کرد: بعد از آموزش‌ها، نگارش‌های حدیثی هم شدت گرفت و کتاب‌های حدیثی فراوانی، هم ناظر به معارف حدیثی و هم علوم حدیثی نگاشته شد.

وی افزود: پژوهش حدیثی در حوزه علمیه و عالمان شیعی، پیشینه‌ای بیش از هزارساله دارد و کتب اربعه و کافی از نمایندگان آن دوره است؛ اما در دوره متأخر، مجموعه این امر سامان‌دهی و به مخاطبان ارائه شده است.

به‌گفته حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی، در دوره علامه مجلسی رحمه‌الله و پدرشان، آغاز نگاشته‌های حدیثی به‌زبان فارسی را داریم؛ اما گسترده نیست و معارف حدیثی، بیشتر برای متخصصان و به‌زبان عربی است؛ ولی در صدسال اخیر نوشته‌های فارسی زیاد شده است.

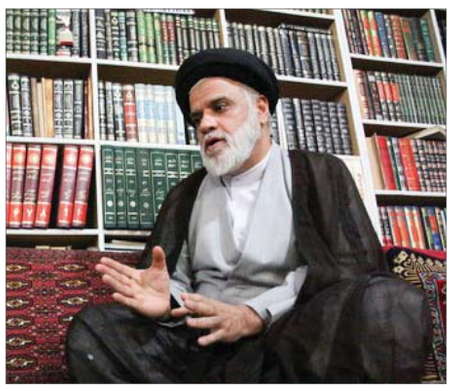

• پژوهش‌های اعتبارسنجی حدیثی

این پژوهشگر حدیث اظهار کرد: در دوره اخیر، رجالیان شایسته‌ای مانند حضرت آیت‌الله بروجردی رحمه‌الله داشتیم. آیت‌الله شبیری زنجانی هم، به‌عنوان سرسلسله رجالیان معاصر، جایگاه ویژه‌ای در حوزه علمیه دارند و دارای نظرات صائب و پخته‌ای هستند.

وی ادامه داد: با توجه به رویکرد برنامه‌های نرم‌افزاری مانند درایة‌النور، می‌بینیم که این تفکر و بینش به مخاطبان فراوانی فراتر از مباحث درون حوزوی ارائه شده است یا افرادی مانند آیت‌الله مکارم شیرازی و آیت‌الله سبحانی، پژوهش‌های حدیثی جدیدی را برای عموم مردم سامان دادند که شرح نهج‌البلاغه از جمله آنهاست.

• احیای متون حدیثی

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی بیان کرد: بعد از بازتأسیس حوزه علمیه، مواجه با متون حدیثی بودیم که چندان مطابق با ضوابط علمی تصحیح و احیا نشده بود و از حدود سال‌های ۱۳۳۰ یک جهشی را در این کار می‌بینیم که تصحیح کتاب «کافی» و «من لایحضره الفقیه» از جمله آنهاست.

وی اضافه کرد: بعد از انقلاب اسلامی، با توجه به رویکرد بزرگان انقلاب که بزرگان حوزه علمیه محسوب می‌شدند، احیای آثار حدیثی بسیار گسترده‌تر می‌شود و شمار فراوانی از آثار حدیثی پیشینیان به‌گونه‌ای شایسته، توسط انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام وابسته به آیت‌الله‌العظمی سیستانی، دفتر تبلیغات و مؤسسه دارالحدیث تصحیح و چاپ شده است که شاید تصحیح کتاب کافی که حدود ۱۵ سال پیش انجام و عرضه شد، به‌عنوان سرآمد کارهای احیا و تصحیح، مطرح باشد.

این پژوهشگر حدیث افزود: مثلاً در دوره قبل از انقلاب اسلامی، تنها تصحیح مرحوم فیض‌الاسلام را از نهج‌البلاغه به‌عنوان یک تصحیح شیعی داریم و تصحیح‌های دیگر، از علمای اهل تسنن است؛ اما در سال‌های اخیر، چند شرح و تصحیح خوب از نهج‌البلاغه فراهم آمده است.

وی گفت: در ۴۵ ساله بعد از انقلاب اسلامی، بیش از ۲۰۰ کتاب حدیثی تصحیح و مطابق با معیارهای علمی منتشر شده؛ درحالی‌که قبل از تأسیس حوزه علمیه، این‌گونه نبوده است؛ البته امکانات هم آن موقع کمتر بوده است.

• دانشنامه‌نگاری حدیث

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی بیان کرد: دانشنامه‌نگاری حدیث، به‌معنای این است که تمامی روایات ناظر به یک موضوع جمع‌آوری شود و در کنار هم قرار بگیرد و ایده کلی معرفت دینی را به مخاطب القا کند.

وی اضافه کرد: در دوره‌های کهن، دانشنامه‌نگاری بسیار مشکل بوده است؛ اما در دوره اخیر، با برنامه‌های نرم‌افزاری بسیار آسان‌تر شده است و تلاشی که انجام می‌دهیم، در دانشنامه‌نگاری به نسبت کاری که پیشینیان مانند علامه مجلسی رحمه‌الله انجام می‌دادند که با بررسی نسخ خطی بوده است، یک صدم تلاش آنها هم نیست.

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی ادامه داد: کارها دانشنامه‌های حدیثی، مبتنی بر معارف قرآن و حدیث در ابتدا توسط شاگردان مرحوم آیت‌الله‌العظمی بروجردی آغاز شد و افرادی که با ایشان کار می‌کردند، با توجه به علاقه ایشان به مباحث حدیثی، این کار را سامان دادند. بعد از انقلاب اسلامی، آیت‌الله ری‌شهری رحمه‌الله بسیار در این زمینه تأثیرگذار بود و با توجه به علاقه‌ای که به حدیث داشت، به‌صورت شخصی شروع و بعد مؤسسه‌ای در این زمینه تأسیس کرد.

• نگارش‌های مبتنی بر علوم حدیث

وی عنوان کرد: نگارش‌های مبتنی بر علوم حدیث یعنی نگارش‌های مبتنی بر دانش درایه، فقه الحدیث، اختلاف حدیث، مشکل الحدیث، نقل حدیث، تاریخ حدیث، منبع‌شناسی حدیث و... است. این دانش‌ها در یک محیط خلأ شکل نمی‌گیرند؛ یعنی ابتدا باید مجموعه مباحثی که در میان حوزویان مطرح شده است، به یک بلوغ دانشی برسد و بعد تبدیل به نگاشته‌ای در آن حوزه شود.

این پژوهشگر حدیث گفت: در سال‌های اخیر نزدیک به پنجاه عنوان کتاب، ناظر به دانش‌های حدیثی در حوزه علمیه قم و مؤسسات مرتبط که با آن منتشر شده است که با اقبال خوبی هم روبه‌رو شدند. در چند دهه اخیر، برخی از مباحث دانش‌های حدیثی نوشته، نقد و ارزیابی شدند، ارتقا پیدا کردند و ویرایش دوم و سوم آنها هم منتشر شده است که نکته بسیار مهم و شایسته‌ای است.

وی تأکید کرد: این امر می‌تواند، در یک محیط علمی پویا و شاداب پدیده بیاید که این محیط، قبل از بازتأسیس حوزه علمیه قم وجود نداشته و قبل از انقلاب اسلامی نیز، به این شادابی نبوده است.

• پژوهش‌های بین‌رشته‌ای

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی، با بیان اینکه قرآن و حدیث منبع معرفتی هستند، یادآور شد: دانش‌های دیگر مثل اخلاق، فقه، تفسیر و... و همچنین دانش‌هایی مثل علوم انسانی، از دانش‌هایی هستند که می‌تواند، در هر فرهنگی رشد و ارتقا پیدا کنند.

به‌گفته این محقق و پژوهشگر حوزوی، اگر کسی بتواند، بین دانش‌های علوم انسانی یا دانش‌های خاص علوم اسلامی مثل فقه، اصول، تفسیر و منابع معرفتی مثل قرآن و حدیث، یک ارتباط وثیق و دقیق برقرار کند، هم به آن دانش کمک کرده است و هم، استفاده از منابع و آموزه‌های دینی را ارتقا بخشیده است.

وی افزود: مثلاً روایتی که سال‌ها در منابع حدیثی اصیل بوده است و نگاه عادی به آن داشتند؛ اما فردی آن را از منظر تربیتی و روان‌شناسی تحلیل می‌کند و می‌بینیم، چه زاویه دید دقیقی در این آیه و روایت وجود دارد که از درون فطرت انسان است.

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی گفت: نکته‌ای که در پژوهش‌های بین‌رشته‌ای مهم است، اینکه نظرات رقیب و بدیل هم زیاد است و از نظریات متفکران دیگر کشورها هم استفاده می‌شود؛ اما همه اینها باید مبتنی بر منابع اصیل حوزوی و اسلامی باشد.

وی افزود: در سده اخیر، نزدیک به ۴۰۰ حدیث‌پژوه در حوزه علمیه داریم که به‌صورت متمرکز به‌خاطر علاقه، در زمینه حدیث‌پژوهی کار کردند که آیت‌الله بروجردی رحمه‌الله در صدر این افراد قرار دارند و شیخ عباس قمی رحمه‌الله نیز که به‌خاطر مفاتیح الجنان مشهور هست، برای سفینه البحار تلاش فراوانی داشته است.

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی ادامه داد: امام خمینی رحمه‌الله افزون بر شخصیت فقهی، اصولی و فلسفی که داشتند، یک حدیث‌پژوه قوی بودند؛ برخی از کتاب‌هایی مثل جنود عقل و جهل و چهل حدیث که از ایشان منتشر شده، نشان‌دهنده تبحر و تخصص ویژه ایشان در حوزه حدیثی هست.

وی گفت: افرادی مثل مرحوم آیت‌الله ربانی شیرازی، آیت‌الله شبیری زنجانی، آیت‌الله مددی و مرحوم آیت‌الله محمدی ری‌شهری هم حدیث‌پژوهی را سامان دادند. افرادی مانند آیت‌الله مکارم شیرازی و آیت‌الله سبحانی کسانی هستند که افزون بر تخصصشان در فقه و اصول، حدیث‌پژوه هم هستند.

حجت‌الاسلام والمسلمین طباطبایی یادآور شد: یکی از ویژگی‌های متمایز آیت‌الله ری‌شهری این بود که علاوه بر تخصصش در حدیث‌پژوهی، توانست یک سیستمی راه‌اندازی کند و نیروی حدیث‌پژوه کارآمد و جوان تربیت کند.

وی تأکید کرد: حدیث‌پژوهی سال ۱۳۰۱، با حدیث‌پژوهی سال ۱۴۰۱ قابل مقایسه نیست؛ البته برخی از آنها، ناشی از ضرورت‌های زمانه مثل رشد تکنولوژی است؛ اما رشد تکنولوژی در دیگر دانش‌ها این اثر را نداشته است.

عضو هیئت علمی پردیس فارابی دانشگاه تهران بررسی کرد

تأثیر حوزه علمیه قم بر دانشگاه تهران در گسترش رشته‌های دینی

در نشست «تأثیر حوزه علمیه قم بر دانشگاه تهران در گسترش رشته‌های دینی» مطرح شد: این تصور مبنی بر اینکه حوزه علمیه قم صدساله است، اشتباه است؛ زیرا عمری هزارساله دارد و در دوران معاصر، آیت‌الله عبدالکریم حائری (مؤسس)، آیت‌الله بروجردی و علامه طباطبایی رحمهم‌الله احیاگر مباحث علمی جدید مانند تفسیر و کلام بودند.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین مسلم محمدی، در نشست «تأثیر حوزه علمیه قم بر دانشگاه تهران در گسترش رشته‌های دینی» از سلسله نشست‌های یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم، عنوان کرد: در این نشست ارتباط دو سامانه دانشگاه (آکادمیک) و مراکز علمی دینی یعنی حوزه‌های علمیه را مورد بررسی قرار می‌دهیم که برای بررسی این موضوع، نیاز به یک نگاه ملی و دینی است.

وی با بیان اینکه به‌عنوان یک ایرانی مسلمان در هر دو دارای افتخارات هستیم، افزود: از قرن سوم، چهار مدرسه علمیه قم را داشتیم و دانشمندانی مانند شیخ صدوق رحمه‌الله رئیس این مدرسه بوده‌اند و افرادی مثل شیخ کلینی رحمه‌الله از این مدرسه فارغ‌التحصیل شده‌اند و مهم‌ترین کتب اربعه از طرف همین دانشمندان مدرسه حوزه علمیه قم تولید شده است.

عضو هیئت علمی گروه شیعه‌شناسی پردیس فارابی دانشگاه تهران، با اشاره به پیشینه علم و مراکز علمی و دینی در ایران، اظهار کرد: حوزه علمیه اول و دوم داریم و این تصور مبنی بر اینکه حوزه علمیه قم، صدساله است، اشتباه است؛ زیرا عمری هزارساله دارد و در دوران معاصر آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری (مؤسس)، آیت‌الله بروجردی و علامه طباطبایی رحمهم‌الله در این حوزه احیاگر مباحث علمی جدید مانند تفسیر و کلام بودند.

وی ادامه داد: برخی بیان می‌کنند، رضاخان بنیان‌گذار دانشگاه در ایران بوده است؛ اما واقعیت امر این‌گونه نیست؛ زیرا اولین‌بار در زمان صفویه، مباحث علمی روز وارد ایران شده است؛ البته به‌صورت خیلی علمی و دقیق نبوده است و بعد به‌صورت رسمی‌تر نخستین‌بار در زمان قاجار بود که دارالفنون در تهران توسط میرزا تقی‌خان امیرکبیر رحمه‌الله

با رشته‌های متعدد داروسازی، طب، جراحی، توپخانه، پیاده‌نظام، سواره‌نظام، معدن و... تأسیس شد.

عضو هیئت علمی گروه شیعه‌شناسی پردیس فارابی دانشگاه تهران، با اشاره به اینکه در سال ۱۳۰۷ دکتر محمود حسابی، طرحی را به دکتر علی‌اصغر حکمت می‌دهد و در سال ۱۳۱۳ دانشگاه تهران تأسیس می‌شود، بیان کرد: قبل از تأسیس دانشگاه تهران، چندین دانشکده مانند دانشکده پزشکی، دانشکده فلاحت در کرج و دانشکده حقوق وابسته به وزارت عدلیه بوده است و دانشگاه تهران، این دانشکده‌ها را تجمیع کرده است.

وی اضافه کرد: اگر به‌طور دقیق بخواهیم بررسی کنیم، تأسیس دانشگاه محدود به دوران پهلوی نمی‌شود؛ مثلاً دانشگاه خوارزمی در سال ۱۲۹۷ یعنی ۱۵ سال قبل از دوران پهلوی وجود داشته است؛ اگرچه تحت عنوان دانشگاه نبوده است یا مثلاً مدرسه عالی طب، سال‌ها پیش از روی کار آمدن رضاشاه با دو رشته نسوان (زنان) و چشم‌پزشکی بوده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی در رابطه با ارتباط حوزه علمیه و دانشگاه، گفت: تأثیر علمیه قم بر دانشگاه قبل از جمهوری اسلامی ایران بوده است و حوزه علمیه، بر گسترش مباحث دینی، فرهنگ دینی و علوم دینی بر دانشگاه تأثیر داشته است و دانشگاه‌های متعددی تأثیر گرفته بودند.

وی افزود: در سال ۱۳۱۳ در مدرسه عالی سپهسالار (مدرسه عالی شهید مطهری رحمه‌الله) دانشکده معقول و منقول با سه رشته ادبیات عرب، علوم معقول و علوم منقول افتتاح شد که فراز و فرودهایی داشت و بعد از پنج‌سال فعالیت تعطیل می‌شود و در سال ۱۳۲۱ در فرهنگستان دوباره آغاز به‌کار می‌کند و در سال ۱۳۴۴ به دانشکده الهیات معارف اسلامی تغییر نام می‌دهد و در سال ۱۳۵۷ به ساختمان فعلی یعنی خیابان شهید مطهری، تقاطع خیابان شهید مفتح در تهران انتقال پیدا می‌کند.

عضو هیئت علمی گروه شیعه‌شناسی دانشگاه فارابی دانشگاه تهران، در رابطه با ابعاد تأثیرگذاری این دانشکده و حوزه علمیه بر یکدیگر بیان کرد: این دانشکده هم از لحاظ افراد نامدار و بزرگی که از حوزه علمیه قم در این دانشکده استاد بودند و کرسی تدریس داشتند و هم، از نظر افرادی که هم طلبه بودند و هم در این دانشکده درس خواندند، تأثیر داشته است که معروف‌ترین و مهم‌ترین آنها شهید مطهری رحمه‌الله است که برای تحقق اهداف دینی، مذهبی و فرهنگی با پشتوانه علمی بسیار قوی و با دید بسیار عالی نسبت به آینده انسان و زمان‌شناسی، وارد دانشگاه تهران می‌شود و اقدامات فراوانی می‌کنند.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی، با بیان اینکه آیت‌الله شهید محمد مفتح رحمه‌الله نیز، از دیگر اساتیدی بود که سالروز شهادتش، روز وحدت حوزه و دانشگاه است، اضافه کرد: دکتر محمدکاظم عصار، سید جلال‌الدین مجتبوی، ابوالقاسم گرجی، علیرضا فیض و محمد باقر نیز، از دیگر خروجی‌های حوزه علمیه قم هستند که در دانشگاه تهران، کرسی استادی داشتند.

عضو هیئت علمی گروه شیعه‌شناسی دانشگاه فارابی دانشگاه تهران افزود: آیت‌الله شهید بهشتی، شهید باهنر و شهید نواب صفوی رحمهم‌الله نیز از کسانی بودند که از این دانشگاه فارغ‌التحصیل شدند.

وی با تأکید بر اینکه بعد از انقلاب اسلامی، یک تحول کمی و کیفی در دانشگاه الهیات رخ داد، گفت: قبل از انقلاب، رشته‌های بسیار محدودی وجود داشت؛ اما بعد از انقلاب در دانشکده الهیات و دانشگاه تهران، رشته‌های بسیار متنوعی ایجاد شد و افراد توانمندی از حوزه علمیه قم، برای تدریس در درس‌های عمومی و تخصصی معارف اسلامی به دانشگاه تهران می‌روند.

وی عنوان کرد: دانشکده معارف و اندیشه اسلامی نیز، بعد از انقلاب اسلامی تشکیل شد که مخصوص تربیت استاد برای دروس پنجگانه معارف اسلامی؛ یعنی رشته‌های تاریخ، متون، انقلاب اسلامی، مبانی نظری و اخلاق در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری است.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی تصریح کرد: دانشکده الهیات و معارف اسلامی برای رشته‌های تخصصی مانند فلسفه، منطق، کلام، عرفان و... است؛ اما دانشکده معارف و اندیشه اسلامی، فقط برای همین پنج‌رشته با رویکرد مدرّس است.

وی بیان کرد: دانشکده الهیات و معارف اسلام با رویکرد وحدت شیعه و اهل‌سنت، رشته‌ای به‌نام آموزش فقه شافعی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری ویژه دانشجویان اهل سنت دارد.

این استاد پردیس فارابی دانشگاه تهران، با بیان اینکه دانشکده‌های فارابی دانشگاه تهران نمود و بروز بیشتری حتی نسبت به دانشگاه تهران در ارتباط با حوزه علمیه قم دارند، گفت: در سال ۱۳۴۹، مرکز دانشگاهی با عنوان مدرسه عالی امور قضایی و اداری در قم تأسیس می‌شود. این دانشگاه به‌همت دکتر محمدحسین ضیایی بیگدلی که دانش-آموخته حوزه علمیه قم بوده است، تأسیس می‌شود.

عضو هیئت علمی گروه شیعه‌شناسی پردیس فارابی دانشگاه تهران ادامه داد: این دانشگاه نماد موفق از ارتباط حوزه علمیه با دانشگاه است که در دانشکده الهیات آن، رشته‌های متنوعی مثل تفسیر، شیعه‌شناسی، فلسفه اسلامی، فلسفه غرب، علوم قرآن، ادبیات عرب و... وجود دارد که اساتید آن، فارغ‌التحصیلان حوزه علمیه قم هستند.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی، با بیان اینکه یکی دیگر از ارتباطات حوزه علمیه و دانشگاه تهران، ارتباط علامه طباطبایی و پروفسور هانری کُربَن است، اضافه کرد: علامه طباطبایی رحمه‌الله یکی از سرآمدان و بزرگان حوزه علمیه قم است و هانری کُربَن که در سال ۱۳۳۷ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران تدریس می‌کرده است، با علامه طباطبایی دیدار می‌کند و این دیدارها ادامه پیدا می‌کند که نتیجه دیدارها دو کتاب شیعه و رسالت تشیع در دنیای امروز می‌شود.

وی اظهار کرد: فرزند علامه طباطبایی رحمه‌الله نقل می‌کند که پدرم معتقد بود که پرفسور شیعه شده است؛ ولی بنا بر ملاحظاتی اعلام نمی‌کند و پروفسور سیدحسین نصر هم نقل می‌کند: روابط خیلی خوبی با هانری کُربَن داشتم و مرتب با هم جمکران می‌رفتیم و هانری کُربَن همیشه می‌گفت: ما شیعیان.

عضو هیئت علمی گروه شیعه‌شناسی پردیس فارابی دانشگاه تهران تأکید کرد: یکی از تأثیرات ارتباط حوزه با دانشگاه تهران به‌صورت مشخص و معین، ارتباط علامه طباطبایی با هانری کُربَن است که هانری کُربَن خدمات بزرگی به شیعه کرد. تصور غربی‌ها قبل از هانری کُربَن از جهان اسلام، فقط جهان اهل سنت بود؛ ولی با ایشان تشیع هم معرفی شد.

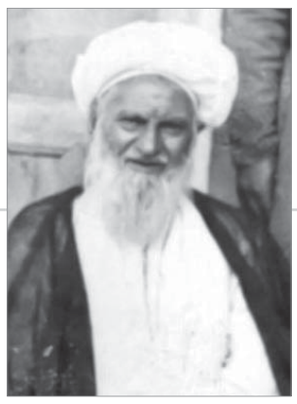
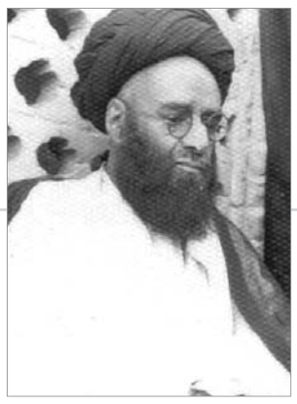
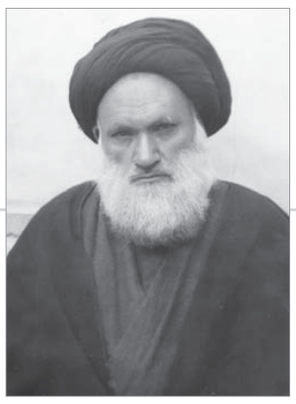
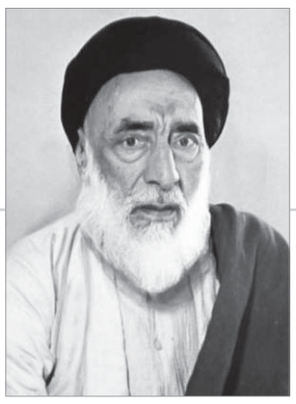

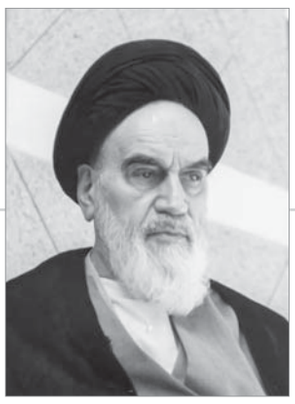

بازشناسی روش علمای قم در مبارزه با بهائیت در یکصدسال اخیر

نشست علمی مجازی «بازشناسی روش علمای قم در مبارزه با بهائیت در یکصدسال اخیر برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت حیدری چراتی در این نشست گفت: رضاشاه و حکومت پهلوی با نمادهای دینی به‌خصوص حوزه مقابله می‌کردند و در دوره پهلوی دوم، به‌شکل گسترده‌ای، بهائیان در امور مختلف کشور نفوذ پیدا کردند.

وی افزود: آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری رحمه‌الله با اتخاذ یک سیاست و روش حکیمانه، هم حوزه را حفظ کردند و هم توانستند، با بهائیت به‌شکل جدی مقابله کنند.

این پژوهشگر تاریخ معاصر بیان کرد: یکی از اقدامات جدی مرحوم حاج شیخ، صدور فتاوی کاربردی و جالب توجه علیه بهائیان بود؛ مثلاً در سؤالاتی که از ایشان در خصوص کفر و ایمان بهائیان مطرح می‌شد، پاسخ دادند که کافر کسی است که اصل دین و خدا و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله و یکی از ضروریات دین را قبول نداشته باشد. بهائیان نیز بحث خاتمیت را قبول ندارند؛ مثلاً در بحث دیگری در باب ازدواج با بهائیان، مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری، در پاسخ به این سؤال فرمودند که نمی‌توان با آنها ازدواج دائم یا موقت داشت. مسئله دیگر آنکه مردم در آن زمان، به‌حدی از بهائیت منزجر بودند که فکر می‌کردند، حتی نمی‌توان با کسی که احکام بهایی‌ها را می‌داند نیز ازدواج کرد که مرحوم شیخ این بحث را رد کردند.

وی اظهار کرد: یکی از کارهای دیگر ایشان، اعزام مبلغ است. پس از احیای حوزه علمیه می‌بینیم که روند اعزام مبلغ ایشان نیز آغاز به‌کار کرد. در واقع اعزام مبلغ به شهرستان‌ها، از مهمترین فعالیت‌های آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری بود.

حیدری چراتی بیان کرد: حاج شیخ در زمینه اعزام مبلغ، دارای یک ظرافت خاصی بود و کسانی را که اهل سواد بودند، نگه می‌داشتند و افرادی را که دغدغه علم داشتند، به سطح اجتهاد می‌رساندند و مابقی را برای تبلیغ به مناطق مختلف کشور اعزام می‌کردند؛ مثلاً ثبت شده است که مرحوم حاج شیخ، افرادی چون انوری را که مورد اکرام ایشان بود، برای تبلیغ و مقابله با بهائیت به همدان می‌فرستند.

وی اظهار کرد: پس وفات حاج شیخ عبدالکریم حائری قدس‌سره مراجع ثلاث، جانشین ایشان شدند و به تقویت حوزه کمک کردند. این سه نفر نیز، در این زمینه پیشینه مقابله با بهائیت داشتند.

وی یادآور شد: آیت‌الله حجت رحمه‌الله، مدرس بسیار قوی بودند. آن زمان در قم نیز بهائیان فعالیت می‌کردند و مردم شیعه قم هم نسبت به آنها حساسیت داشتند و اختلافات و درگیری فیزیکی بین آنها در می‌گرفت. وقتی این مسئله به آیت‌الله حجت عرضه شد، ایشان گفت: راه دفع چند نفر بهائی و امر به معروف، هیاهو و جنجال نیست و می‌توان با روش‌های فقهی و اجتماعی، این مسائل را در قم حل کرد و با آنها مبارزه کرد. ایشان می‌گفتند که اگر مردم کتب بهائیت را بخوانند، به پوچ بودن ماهیت معلومات آنها پی می‌برند.

این پژوهشگر تاریخ معاصر ادامه داد: پس از آیت‌الله حجت، آیت‌الله خوانساری رحمه‌الله از مراجع ثلاث نیز، راهکار جدی در این عرصه داشتند. نماز باران ایشان در قم که در خاکفرج برگزار کردند، از جمله نقاط عطف این دوران است.

وی افزود: در آن زمان آمریکایی‌ها اردوگاهی در قم و در محله خاکفرج برپا کردند. وقتی که مردم از آیت‌الله خوانساری در خواست نماز باران کردند، بهائی‌ها به آمریکایی‌ها گفتند: این افراد می‌خواهند، با شما مقابله کنند. پس از اینکه نماز باران خوانده شد، این مسئله باعث شد که فرمانده نظامی آمریکایی، به‌شدت نسبت به این عالم بزرگ ابراز ارادت کند.

به‌گفته حیدری چراتی، مرجع سومی که به مراجع ثلاث معروف بود، آیت‌الله صدر رحمه‌الله بود که با نوشتن کتاب «المهدی»، با بهائیت مقابله کرد و ثابت کرد که علی‌محمد باب، یک فرد جعلی است. همچنین ایشان ضمن روش ایجابی، با روش سلبی نیز با آنها مقابله کرد.

• دوره تثبیت حوزه

وی اظهار کرد: دوره آیت‌الله بروجردی رحمه‌الله دوره تثبیت حوزه در ایران معاصر است. در دوره ایشان، مقابله با بهائیت از حالت اعتقادی و فقهی، به روش‌های فکری و سیاسی و اجتماعی تغییر رویکرد داد. آیت‌الله بروجردی با آنها مقابله جدی داشتند؛ زیرا در آن دوران، بهائیت نفوذ گسترده‌ای در حکومت داشت؛ به‌نحوی که نخست‌وزیر و وزیر آموزش و پرورش آن زمان نیز بهائی بودند.

این پژوهشگر تاریخ معاصر، با اشاره به تحریم اقتصادی گلوگاه‌های تأمین مالی بهائیان توسط آیت‌الله بروجردی رحمه‌الله بیان کرد: آیت‌الله بروجردی در سال ۱۳۳۳ مرحوم فلسفی را به مسجد شاه سابق و رادیو ایران فرستادند تا علیه بهائیان به سخنرانی و پاسخ به شبهات بپردازد.

وی گفت: تلاش برای تخریب حظیرةالقدس تهران که در شهرک محلاتی فعلی قرار داشت، یکی از مهمترین اقدامات آیت‌الله بروجردی بود؛ زیرا بهائیان به‌شدت به دنبال ساخت نمادهای خاص خود بودند. این مرجع بصیر به‌خوبی متوجه این دسیسه شدند و کاری کردند که ارتش خود شاه، اقدام به تخریب آن توسط سپهبد نادر باتمان‌قلیچ کرد.

حیدری چراتی بیان کرد: یکی دیگر از اقدامات مرحوم آیت‌الله بروجردی، تلاش برای منع به‌کارگیری بهائیان در امورات مملکتی بود. به‌عنوان مثال عبدالکریم ایادی، بیش از هشتاد سمت اجرایی در کشور داشت.

• دوران رشد و توسعه

این پژوهشگر تاریخ معاصر بیان کرد: دوران امام راحل قدس‌سره و انقلاب اسلامی، دوران رشد و توسعه حوزه بود و در زمینه مقابله با بهائیت، هیچ دورانی را نمی‌توان با این دوره مقایسه کرد. مبلغان بهائی به‌صراحت می‌گویند که آنها در هیچ دوره‌ای به‌اندازه این دوره اخیر، سختی و مشقت نکشیده‌اند.

وی اظهار کرد: روش مقابله امام راحل قدس‌سره با بهائیان بسیار قاطع بود. ایشان آنها را فرقه نمی‌دانستند و از همان ابتدا، آنها را ابزار دست استکبار و رژیم صهیونیستی می‌دانستند که در ادامه نیز، این مسئله کاملاً عیان شد.

این پژوهشگر تاریخ معاصر بیان کرد: امام راحل ادبیات جدیدی را نسبت به بهائیان شکل دادند که تا پیش از آن سابقه نداشت؛ زیرا آنها را یک دستگاه کاملاً ضد دینی و حتی ضد ملی قلمداد می‌کردند که کار آنها جاسوسی برای اسرائیل و استکبار جهانی است.

وی گفت: پس از انقلاب نیز، مقابله با بهائیت در حوزه علمیه قم، به‌شکل سازمانی توسعه یافت و مؤسساتی برای پاسخ به شبهات بهائیت و مقابله با آنها شکل گرفت.

حیدری چراتی در پایان اظهار کرد: برخی سؤال می‌پرسند که که چرا بهائیت با این همه تلاش از بین نرفته است که این سؤال درستی نیست؛ زیرا همان‌گونه که امام راحل به‌خوبی بیان کردند، بهائیت عامل دست استکبار است و تا زمانی که استکبار باشد، آنها هم حضور دارند؛ ولی نفوذ آنها در ایران با انقلاب اسلامی، به‌شکل بسیار زیادی کاهش یافت.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث بررسی کرد

تحولات شگرف اخلاق نقلی در صدسال اخیر حوزه علمیه قم

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث، به تشریح تحولات گسترده سیر اخلاق نقلی در حوزه علمیه قم در صدسال اخیر پرداخت.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمدباقر میرصانع در نشست علمی گسترش و بالندگی رویکرد اخلاق نقلی در بستر حوزه علمیه قم، گفت: مکاتب اخلاقی اسلامی، شامل چهارشاخه اخلاق فلسفی، اخلاق عرفانی، اخلاق نقلی و تلفیقی است.

وی افزود: رویکرد اخلاق فلسفی، بیشتر منطبق بر اخلاق یونانی است. آثاری چون کتاب تهذیب‌الاخلاق ابن‌مسکویه و اخلاق ناصری خواجه‌نصیر در این حوزه به‌نگارش درآمده است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث اظهار کرد: اخلاق عرفانی بیشتر به دست عرفا نگارش شده و بیشتر سویه‌های عرفانی دارد. شهود و شهود عرفانی، از جمله منابع مهم این رویکرد است.

وی گفت: اخلاق نقلی بیشتر به آیات و روایات اسلامی تکیه دارد. به‌لحاظ روشی نیز این اخلاق، از گزاره‌های تاریخی سود می‌برد و مثل فقه، بیشتر به دنبال یافتن اسناد و نسبت دادن آنها به ائمه علیهم‌السلام و سنت اسلامی است.

حجت‌الاسلام والمسلمین میرصانع یادآور شد: مشکلی که اخلاق نقلی تا پیش از بازتأسیس حوزه علمیه قم داشت، آن بود که این رویکرد بیشتر به دنبال جمع‌آوری اسناد منطبق بر این حوزه بوده است. در این زمینه کتاب‌هایی چون کافی و بحار و.... اخلاق نقلی را در خود جای دادند؛ ولی کار اصلی در این کتب آن بود که روایات را ذیل مباحث اخلاقی مطرح کرده‌اند.

وی افزود: این کار، کار مثبتی بود؛ ولی باید گامی رو به جلو برداشته می‌شد. اخلاق‌های نقلی تا پیش از صدسال اخیر، دارای فقدان تحلیل و تبیین نظام‌مند و علمی از آموزه‌ها بودند.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث اظهار کرد: در صدساله اخیر، شاهد تحولات بنیادین در این حوزه بودیم. اولین اتفاق، تشکیل حوزه علمیه و یا به‌نوعی بازتأسیس آن بوده است. در دوران طاغوت مواجهه طلاب با آثار ترجمه غربی و ورود دروس فلسفه اخلاق به درون حوزه علمیه قم را شاهد بودیم که در آن زمان، آیات مصباح و شهید مطهری رحمه‌الله‌علیهما با اندیشه‌های غربی آشنا شدند و در منابع اسلامی به دنبال پاسخ‌های در خور بودند.

وی ادامه داد: همین مواجه شدن با آثار ترجمه شدن غربی، موجب ایجاد توجه جدید به اخلاق نقلی شد؛ زیرا مشاهده شد که رگه‌های بحث‌ها در اخلاق عرفانی و فلسفی، چندان متکی به سنت و منابع اسلامی نیست.

حجت‌الاسلام والمسلمین میرصانع یادآور شد: با تشکیل حوزه علمیه و مواجهه با آثار غربی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی، اساساً زمینه برای مباحث مختلف از جمله اخلاقی ایجاد شد. این سه مسئله، دست به دست هم دادند تا اخلاق نقلی، تحول عمیقی را تجربه کند.

وی افزود: اخلاق فلسفی، موفق به نفوذ گسترده در جوامع اسلامی شد. غزالی که با اندیشه‌های فلسفی نیز مخالف بود، با حوزه اخلاق فلسفی با حالت کرنش وارد می‌شود. ربع کتاب سوم احیاءالعلوم، نظام اخلاق فلسفی را در خود جای داده است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث اظهار کرد: در نیمه اول قرن دوم، اخلاق یونانی با ترجمه آثار یونانی وارد مجامع اسلامی شد. مواجهه خراسانی‌ها با یونانی‌ها باعث شد که این مباحث بیشتر در ایران نزج بگیرد.

وی گفت: فلاسفه معمولاً با متکلمین مشکل دارند؛ زیرا علم کلام و فقه، یک علم کاملاً اسلامی است. بعدها متوجه شدند که اخلاق یونانی، بیشتر به بحث ملکات درونی می‌پردازد. یونانی‌ها به دنبال تنظیم نظام رفتاری بودند و بیشتر به درونیات می‌پرداختند؛ ولی فقه به رفتار می‌پردازد. سپس فارابی سه علم دینی کلام، فقه و اخلاق را در هم ترکیب کرد.

حجت‌الاسلام والمسلمین میرصانع اظهار کرد: در این صد سال، اخلاق جایگاه خود را به‌شکل کامل بازیافت و با گرفتن پیرایه‌های فلسفی، شکل کامل خود را پیدا کرد.

وی افزود: اخلاق نقل‌بنیاد، با همت بزرگانی چون شهید مطهری و آیت‌الله مصباح رحمه‌الله‌علیهما در این دوران شکل و مبانی بنیادی خود را از نقل و آیات و روایات گرفت. این رویکرد به‌شکل کامل رو به پیشرفت است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث اظهار کرد: وقتی از اخلاق مزین به‌نقل که صرفاً روایاتی را به اندیشه‌های دیگران می‌بندند و اخلاق نقل‌محور که روایات را صرفاً در جزئیات قضایا تأثیر می‌دهد، به اخلاق نقل‌بنیاد می‌رسیم. در همین حوزه علمیه قم و پنجاه سال اخیر، به این نتیجه رسیدند که باید روی روش استنباط کار کنیم.

وی گفت: سه روش در پنجاه‌سال اخیر و در حوزه علمیه پیشنهاد شد که شامل روش اجتهادی، روش معناشناسی و روش فقه‌الحدیثی است. اگر روش اجتهادی که فقه الاخلاق‌هایی که اخیراً نوشته می‌شود، مبتنی بر این روش است و روش معناشناسی و روش فقه‌الحدیثی را بنگریم، می‌بینیم که چندان تفاوتی با هم ندارند و باید با همگرایی با هم، به نتایج قوی‌تری برسند.

حجت‌الاسلام والمسلمین میرصانع افزود: روش معناشناسی می‌تواند، به ما نظام اخلاقی ارائه دهد که بالاتر از گزاره‌های اخلاقی است. روش فقه‌الحدیثی این مزیت را دارد که همه روایات را با هم می‌بینند و با تشکیل خانواده‌های حدیثی و ضرب احادیث، به نتایج خاص خود می‌رسند.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث اظهار کرد: اگر بخواهیم اخلاق نقل‌بنیادی که در این صدساله شکل گرفته را تقویت کنیم، باید این روش‌ها را با هم جمع کرده و از آن استفاده کنیم. همچنین در صدسال اخیر، در عرصه اخلاق نقلی، شاهد ترجمه آثار غربی متعددی هستیم. فلسفه اخلاق، از جمله مهمترین مباحث ترجمه‌ای بود که در حوزه ما مورد توجه قرار گرفت. این مباحث در کتب پیشنیان ما بود؛ ولی به‌شکل متمرکز بیان نشده بود. در این دوره با زحمت علمایی چون مرحوم آیت‌الله مصباح یزدی، این حوزه نیز مورد بازشناسی قرار گرفت. در این صدسال، فلسفه اخلاقی مبتنی بر نقل تولید شد که این کار نیز، یک گام بزرگ رو به جلو بود.

حجت‌الاسلام والمسلمین میرصانع یادآور شد: در این دوره دانشنامه‌های جامعی در عرصه دانش اخلاق نقلی تولید شده است. این دانشنامه‌ها با محوریت کتاب میزان‌الحکمه، تألیف آیت‌الله ری‌شهری رحمه‌الله شکل گرفت. اتفاق دیگر، شکل‌گیری اخلاق‌های وعظی بود که متأسفانه امروز در حال کمرنگ شدن است. افرادی چون آیت‌الله دستغیب، آقامجتبی تهرانی، آیت‌الله حائری رحمه‌الله و... دروس اخلاق وعظی داشتند که تأثیرات عمیقی در اجتماع داشتند. ایشان از نقل، برای تزکیه نفوس استفاده می‌کردند که عمیق و تأثیرگذار بود.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث اظهار کرد: اتفاق دیگر در حوزه اخلاق نقلی در صدسال اخیر آن بود که اخلاق‌های تخصصی نقلی رو به تزاید گذارد. در همه بخش‌ها و موضوعات از جمله اخلاق امنیت و خانواده و... شکل گرفت. البته این کار تخصصی در مراحل اولیه است و وقتی اخلاق‌های تخصصی رو به تزاید گذاشت، افرادی قطعاً در آینده، این مباحث را ترویج می‌دهند. این گام، گام بسیار مهمی در اخلاق نقلی بوده است.

وی گفت: قطعاً این تلاش‌ها، اتمام مسیر نیست و بحث‌های جدی نیز باید ادامه یابد. از جمله آنکه باید میان اخلاق نقلی و فقه، تعیین تکلیف کنیم و بحرانی را که بین این دو علم است، برداریم؛ مثلاً جاهایی در فقه داریم که به ملکات نفسانی می‌پردازد که از این جمله، می‌توان به حسد، کبر و.. اشاره کرد. از طرفی عناوین اخلاقی نیز داریم که تنها با عناوین فقهی می‌توان آن را فهم کرد. باید نسبت اخلاق نقلی را با فقه مشخص کنیم. این مباحثاتی که در حال حاضر شکل گرفته، باید ما را به یک فهم جمعی برساند.

حجت‌الاسلام والمسلمین میرصانع یادآور شد: از بابت فقه به یک اصول فقه رسیدیم که هم تدریس می‌شود و هم زوایای آن تکمیل و توسعه داده می‌شود. باید در اخلاق نیز، به این توسعه برسیم و یک علم ابزاری داشته باشیم که روش کشف گزاره‌های اخلاقی را برای ما مشخص کند؛ البته پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، تحقیقات خوبی در این عرصه تولید کرده است.

وی افزود: اخلاق غربی به بحث اخلاق کاربردی توجه شایانی می‌کند که به چالش‌های حوزه اخلاقی می‌پردازدً مثلاً می‌دانیم که راستگویی و مهربانی خوب است؛ ولی گاهی چالش‌هایی در این حوزه برای انسان ایجاد می‌شود که مجبور می‌شویم، برای امر مهربانی راستگویی نکنیم؛ مثلا در پزشکی، علم پزشکی می‌گوید که این فرزند ناقص است؛ ولی در اینجا آیا باید حق حیات آن فرزند را حس کنیم و یا به‌خاطر رنج نکشیدن او، سقط را اعمال کنیم. متأسفانه در اخلاق نقلی، هنوز به این نوع چالش‌ها ورود نکرده‌ایم.

برگزاری پیش‌نشست همایش "یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم" در پاکستان

هیئتی از حوزه علمیه قم با حضور حجج‌اسلام والمسلمین ملکی قائم‌مقام مدیر حوزه‌های علمیه در قم، حسینی کوهساری رئیس مرکز ارتباطات و بین‌الملل حوزه و امیرخانی مدیر آسیا و اقیانوسیه مرکز ارتباطات و امور بین‌الملل در سفر به پاکستان برای برگزاری پیش‌نشست همایش "یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم"، از مراکز دینی و حوزه‌های علمیه این کشور نیز بازدید کردند.

به گزارش سرویس بین‌الملل خبرگزاری حوزه، این پیش‌نشست با حضور بیش از ۱۲۰ تن از علما و طلاب کراچی و برخی از ایالت‌های مجاور چون کویته در نمایندگی جامعة المصطفی العالمیه در کراچی برگزار شد.

حجت‌الاسلام والمسلمین حسینی کوهساری رئیس مرکز ارتباطات و بین‌الملل حوزه‌های علمیه در این نشست، تحولات و پیشرفت‌های حوزه علمیه قم به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی ایران بسیار چشمگیر دانست و ظرفیت‌های حوزه علمیه قم را در چندین محور برشمرد و گفت: تحول در نظامات جامع حوزه علمیه، تبیین اسناد راهبردی و چشم‌انداز حوزه‌های علمیه، تعریف درختواره رشته‌های تخصصی حوزه، ایجاد انجمن‌های علمی حوزه، بالندگی دروس خارج به ویژه در موضوعات معاصر و جدید، تربیت و تبلیغ زبان‌دانان، تربیت مشاوران دینی، پاسخ‌گویی به شبهات و سؤالات دینی، اعطای خدمات اجتماعی و فرهنگی از سوی حوزه‌های علمیه به جامعه مخاطب در داخل و خارج از جمله این موارد است.

وی در ادامه به تعامل حوزه‌ها و طرح‌های آینده و بنیادین حوزه پرداخت و از آمادگی حوزه علمیه قم برای هم‌اندیشی و تبادل تجربیات علمی و دینی به حوزه‌های دیگر خبر داد.

حجت‌الاسلام والمسلمین حسینی کوهساری در پایان از تلاش‌ها و خدمات علمای برجسته حوزه‌های علمیه کشور پاکستان و از تلاش‌ها و فعالیت‌های جامعة المصطفی العالمیه قدردانی کرد.

حجت‌الاسلام والمسلمین ملکی نیز ضمن تقدیر از نمایندگی جامعة المصطفی و تشکر از حضور علما در این جلسه به مراکز تخصصی حوزه‌های علمیه که بعد از انقلاب اسلامی و به‌ویژه در چند سال اخیر به وجود آمده و تغییر و تحولاتی که صورت گرفته است اشاره نمود.

وی در ادامه با اشاره به رابطه علم و عمل گفت: علم و تقوا دو بال برای ارتقای آدمی هستند و انسان با این دو بال می‌تواند به مردم خدمت کند و دین و معارف الهی را ترویج کند.

همچنین سایر سخنرانان در این همایش به موضوعاتی مانند؛ ضرورت پیشرفت حوزه‌ها و تعامل علمای حوزه علمیه پاکستان و حوزه علمیه قم، تمجید از انقلاب اسلامی و نقش آن در تغییر و تحولات و پیشرفت حوزه‌های علمیه، تکریم نقش امام خمینی و مقام معظم رهبری در ترویج دین و اندیشه‌های اسلامی و به وجود آمدن انقلاب اسلامی در ایران، پرداختند و بر مقاومت مردم فلسطین و حمایت از مردم آن تأکید کردند و از همه کشورهای اسلامی خواستند که در حمایت از آرمان جبهه مقاومت اهتمام لازم را داشته باشند.

ویژه صدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم

بیست‌وهشتمین شماره از فصلنامه جستارهای فقهی اصولی منتشر شد

بیست و هشتمین شماره از فصلنامه جستارهای فقهی اصولی، ویژه یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم منتشر شد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، این شماره فصلنامه ویژه یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم و آراء موسس آن، آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی رحمه‌الله منتشر شده است.

برخی از مقالات این شماره بدین شرح است:

– تحلیل انتقادی دیدگاه شیخ عبدالکریم حائری یزدی در انقلاب نسبت

– معنا و اقتضائات اجتهاد تخصصی در عبادات و غیرعبادات براساسِ ایدهٔ آیت‌الله عبدالکریم حائری رحمه‌الله

– امکان‌سنجی پیدایی مکتب فقهی از اندیشه شیخ مؤسس

– نظریه تلازم تکلیف اجتماعی با ثبوت حق از دیدگاه شیخ عبدالکریم حائری (مطالعه موردی اثبات «حق طلاق برای زوجه»)

– بازشناسیِ ملکهٔ عدالت در قلمروِ فقه با رویکرد مبانیِ محقّق حائری رحمه‌الله